

ILLIBERÁLIS KAPITALIZMUS?¹

Csaba László

Két évtizeddel ezelőtt a befolyásos amerikai elemző, Fareed Zakharia/1997/ használata először az illiberális demokrácia kifejezést. Arra utalt – ma már tudjuk, látnoki erővel – hogy amikor a népuralom formális elemei jutnak egyoldalúan túlsúlyra, vagyis a többségi elvet - az azt civilizálttá tevő jogállami normák és liberális értékek híján – mechanikusan érvényesítik, az eredmény a senki által sem kívánt zsarnokság lehet. Mi több, a választóközönség a látszatok és a megvezetés áldozatává vált. Donald Trump elnökké választása és a Brexit egyaránt jelzi azt, hogy efféle kisiklásra érett demokráciákban is sor kerülhet, és hogy ez az önkényes, megalapozatlan döntések szaporodásához, a fékek és ellensúlyok leépüléséhez vezethet.

Két évtizeddel később Kornai János/2017,153-226.o/arra az eredményre jut, hogy ez a folyamat a gazdaságot és annak jól kiépített intézményrendszerét sem hagyja érintetlenül. Különösen a kötet eltérő fejezeteiben, de egybevetésben elemzett magyar és kínai példa kapcsán veti föl azt a dilemmát, hogy a történelmi folyamat megfordítható. Vagyis: a sok munkával kialakított cizellált formális eljárások és megoldások a megváltozó környezetben teljesen más, sőt *az eredetivel ellentétes tartalmakat is közvetíthetnek*. Nemcsak lehetőségként, hanem jól leírható valóságként is számot kell vetnünk a tekintélyelvű megoldások tartós jelenlétével.

Míg korábban a társadalomtudomány – és maga is – axiómának tekinthette azt, hogy a piacgazdaság a demokráciával, a diktatúra az államgazdasággal alkot természetes szövetséget, a valóság ennél összetettebb. Kínában négy évtizede megfigyelhető, hogy az egypártrendszer mellett egyre szélesebb a piaci erők térnyerése, ami akkor is figyelemre méltó, ha e térnyerésnek az elmúlt időszakban világos korlátai váltak érzékelhetővé, mind a magángazdaság, mind az árképzés területén/Xu,2015; Lin, 2017/. Magyarországon és Lengyelországban a jog- és intézményrendszer, a fékek és az ellensúlyok olyan átrendeződésére került sor - nálunk 2010, Lengyelországban 2014 óta - amit nem pusztán a kutatók, hanem

¹ IN: HALM,T és társai, szerk: *Gazdasági, politikai és társadalmi kihívások a 21.században*. Budapest: Dialóg Campus, 2018, 93-104.lap/ISBN 978-615-5889-974.

maga az Európai Unió/ezen belül a Parlament, a Bizottság, a Bíróság és az Európai Központi Bank külön-külön és együttesen/ is elemzés és bírálat tárgyává tett.

A jelen időszak kérdése immár nem az, hogy létezhet-e tartósan az a hibrid rendszer, ami a piacgazdaság és a tekintélyelvű irányítás kettőjét jeleníti meg, hiszen azt sokfelé megfigyelhettük a világban. Hanem inkább az válik izgalmas és elemzendő üggyé, hogy vajon *mennyire fenntartható ez az elrendezés*, és ha fenntartható, akkor meddig, milyen feltételek és körülmények révén?

A kivétel és a szabály

Az elmúlt évtized nemzetközi gondolkodásában az igazán izgalmas új kérdés az, hogy mennyiben és mi az, ami elméletileg, azaz modell szinten általánosítható. A 2010-ig terjedő időszakra jellemzőnek volt mondható, hogy Kínát nagyjából és egészében minden elmélet kieső, nem jellemző, sajátos esetnek tekintette. Igaz, hogy ez az eljárás súlyos kételyeket válthatott ki azokban, akik számára harminc országra kiszámolt regresszió nem perdöntő akkor, ha az ezekből adódó – a tudományos főszabályként, törvényszerűségként bemutatott - szabályok a megfigyelt államok olyan körére igazak csak, amelyek össztlakossága a kínainak még a negyedét sem éri el. De – mint már a szovjet tudományban is mondták – publikálni muszáj, így a kényelmetlen “rózsaszín elefánt” elhallgatása bocsánatos bűnnek tűnt.

Ugyanakkor nem kétséges, hogy a kínai gazdaság ma már egyre kevésbé számít modell-értékűnek a jól informált elemzők körében. Nemcsak arról van szó, hogy a korábbi évek kétszámjegyű GDP-növekedése a hivatalos kimutatások szerint is megfeleződött. Nemcsak arról van szó, hogy a kínai pénzügyi rendszerben a korábbi túlfutást megjelenítő súlyos egyensúlytalanság jelei mutatkoznak. És nem is pusztán arról, hogy a súlyos környezeti ártalmak vagy a túlpörgetett fejlesztés miatt elhanyagolt minőség okán összedőlő magas épületek immár az emberi életre is veszélyessé teszik ezt a növekedési modellt. Hanem arról, hogy *a különféle feszültségek összeadódni látszanak*, miközben a kínai vezetés – különösen a 2017.októberi 19.pártkongresszus után – még szorosabbra zárt egy ortodox, módosításoktól tartózkodó vezető körül. Ez a kombináció a korábbi időszakok tapasztalatai szerint ritkán vezet tartósan jó megoldásra, az alkalmazkodás felgyorsulására.

Igaz, a közgazdasági irodalomban elterjedt a válság hasznáról/Drazen-Grilli, 1993/ szülő tézis. Az idézett cikk formalizált modellbe foglalja a korábban főképp – de nem kizárólag – a tervgazdaságok tapasztalatából ismert ellentmondást. Eszerint gazdaságilag a gyors növekedés időszaka a leginkább kedvező a reformok számára, hisz ekkor van fedezet az átállás költségeire, meg a vesztesek kárpótlására. Ugyanakkor ilyenkor a “győztes csapaton ne változtass” elve szokott uralkodni. Másfelől: amikor kitör a válság – gazdasági feszültségek a politikára is átcsapnak – akkor érzik a döntéshozók a készletet arra, hogy végre változtassanak, akkor is, ha ennek költsége nagy és a haszon eloszlása előre nem látható.

Ezzel a tetszetős elmélettel épp az a bökkenő, hogy a lényegét hagyja homályban. Nevezetesen azt, hogy mekkora válság az, ami már “épp elég nagy”, vagyis nem hagyható figyelmen kívül. És melyik az, amiről azt mondhatnók: túl sok a jóból, mert az márt szír, ukrán vagy iraki típusú széteséshez vezet. Azt se tudhatjuk, mikor ütött a reformok órája, s mikor jutunk abba a klasszikus helyzetbe, amikor a bajok halmozódása önbeteljesítő módon vezet a robbanás felé.

Másik példánkban *közép-európai országok* szerepelnek. Ezek elemzésében voltaképp adottnak szoktuk venni azt, hogy “visszatértek a helyes útra”, és hogy az Európa fejlett részéhez történő feltartóztatlan felzárkózásuk csak idő és alkalom kérdése². Bár e várakozás megalapozottságáról legalább másfél évszázados viták folynak, az semmiképp se kérdéses, hogy a térség társadalmi – amikor csak tehették – szabad választásokon és a gazdaságot érintő döntéseikben rendre a “több Európa” mellett szavaztak. Nem kapott többséget egyetlen olyan mozgalom sem, amelyik a kapitalizmus alapjait – jobbról vagy balról – megkérdőjelezné, s amely az Európával való nyílt és rendszerszintű szembenállást tenné meg stratégiai irányvonalává, mint mondjuk a UKIP Angliában, vagy a Sziríza Görögországban, vagy a Podemos Spanyolországban.

Hogy történhet/ett/ meg akkor mégis, hogy e két – évtizedeken át a reform, a pluralizmus és a piacgazdaság élharcosának tekintett – közép-európai országban kimondottan kormányzati irányvonallá vált az illiberális demokrácia és ezzel együtt az államvezérelte gazdaság szorgalmazása?³ A viszonylag részletes választ egy sajtó

² Akadémiai székfoglaló előadásában Halmai Péter/2018/ a reál- és intézményi tényezők számbavétele alapján meglehetősen ironikus hangnemben szól erről az elterjedt közelítésről.

³ Orbán Viktor tusnádfürdői beszéde, in: *Magyar Nemzet*, 2014.júl.29. és évértékelő beszéde, 2018.febr.18 in: *miniszterelnök.hu*, mindkettő utoljára letöltve: 2018.márc.7.

alatt lévő monográfiában/Csaba,2018/ kíséreljük meg felvázolni. Röviden arról van szó, hogy a pénzügyi válság és a politikai instabilitás kezelésére bevetett, döntő részben egyedi mérlegelésen alapuló, valamiféle mestertervet nem követő intézkedések mindkét országban *átszabták az EU csatlakozás idején kialakított politikai és gazdasági berendezkedést*. Az ideológia pedig – szokás szerint – utólag születik meg a már megtett, főképp pragmatikus alapon meghozott intézkedések elvi irányvonallá emelésére.

Egyfelől szembeötlővé vált az, amit az európai tanulmányok művelői régóta tudtak, ámde a köztudatba nem ment át. Az EU alapvetően kormányközi rendszer, ahol minden érdemi döntést a nemzeti fővárosokban hoznak meg/Balázs,P.,2017; Bickerton és tsai, szerk.,2015/. Ebből következően úriemberek klubjaként működik, ahol nem szokás egymás megleckéztetése, és az együttműködés kultúrájának alapföltevéására épül minden. Nos, a két kormányzat őszintén vállat büszkeséggel fordult szembe ez utóbbival, a nemzeti különút törekvését zászlójára írva. Az EU-nak erre azért nincs válasza, mert nem is lehet. Az un nukleáris megoldás, a szavazati jog felfüggesztése lényegében lehetetlen föltételekhez van kötve, és ha már két tagállam koalícióra lép, nem marad tere az elmarasztalásnak, mert egymás ügyében vétót emelnek.

De miért nem volt belső akadálya a föntebb vázolt fordulathoz? Lényegére rövidítve : azért, mert mindkét alkalommal *a megelőző kormányzati és politikai struktúra egésze erodálódott*, nem pusztán a legnagyobb kormányerő veszített néhány százalékot. Hasonló földrengés-szerű változás volt például Franciaországban Macron elnökké választásakor és Olaszországban a 2018.márciusi választásokon. Mindez azt jelenti, hogy “a kormányváltásnál több, a rendszerváltásnál kevesebb” jelszó tartalommal telítődött mindkét esetben.

A közép-európai és a kínai eseményeket az köti össze, hogy mindkét esetben olyan – értékrendi és működésbeli – átrendeződés volt megfigyelhető, aminek hatására *a korábban bebetonozottnak tűnő formális intézményi struktúra átértelmeződött*. Az új viszonyok közt új tartalmak hordozójává vált. Kínában immár nagyvállalkozók is tagjai lehetnek a kommunista pártnak. A közép-európai államokban a formálisan helyén lévő fékek és ellensúlyok rendszere, az EU-kompatibilis gazdasági megoldások és a külföldi tőke jelentős szerepe mellett is új működési mód

kialakulását dokumentálhatták az érintett országokat elemző kutatók. Ez részint cél, részint eredmény a kormányzatok szempontjából.

A hibrid modellek fenntarthatóságáról

Önmagában véve az, hogy létezhet piacgazdaság demokrácia nélkül se nem új, se nem meglepő. Hiszen történelmileg nézve a modern képviseleti demokrácia, és az ezzel sokszor joggal egybekapcsolt jóléti/szociális állam az emberiség fejlődésének új fejleménye, ma ismert formájában jó hogy egy évszázados múltat tudhat maga mögött. A 20-században is volt tapasztalat arról, hogy vegyes rendszerek is működhettek. Ilyen volt a hadikommunizmust követő NEP/új gazdaságpolitika Oroszországban 1921-29 között, ilyen volt a náci rendszer Németországban 1933-45 között, és voltaképp a hadicselekmények idején szinte minden állam kötött gazdálkodást folytatott, a magántulajdonosi/és persze a képvisleti- és véleménynyilvánítási/ szabadságjogok tartós és erőteljes korlátozásával. A 60-as években az első közgazdasági Nobel-díjas, Jan Tinbergen nyomán általánossá vált az a felfogás, hogy a valóságban a vegyes gazdaságnak nincs alternatívája, az egyes változatok csak mértékük, de nem lényegük szerint különbözhetnek.

E felfogásban egyebek mellett a szovjet birodalom összeomlása hozott változást. Ennek hatására előretört a közgazdaságtanban és a politika-tudományban korábban is uralkodó nézet, ami szerint hosszabb távon voltaképp csak a piacgazdaság és a demokrácia kettőse életképes. Az 1930-as évekhez hasonlóan/e párhuzamról ld Berend,2008/ alapvetően a gondolkodási modellben ment végbe egy paradigma értékű átalakulás. *Ami korábban kivételesnek számított, az vált mércévé*, a 30-as években a katonás gazdaság és társadalom, a rendszerváltozás után meg a liberális piacgazdaság.

E megállapítás normatív érvényét kevesen vitatják. Ugyanakkor mint láttuk, évtizedünk politikai fejleményei szerint ez – a tudományban nemigen képviselt – nézet tömegtámogatást tudhat maga mögött, és egyebek mellett a közösségi média csatornáin egyre elterjedtebb. A tárgyilagos megfigyelő számára kihívást jelent a négy évtizede – a maga szempontjából kétségtelenül – sikeresen működő kínai modell. Mint a fentebb idézet források is kifejtik, a sikerországok jelentős része a BRIC-modellt, azaz azt a – leginkább talán Szingapúr képviselte – megoldást követik, ahol a piaci viszonyokba is beavatkozik az állam, de a lényeg inkább a polgári és politikai szabadságjogok korlátozása.

Nem kétséges az, amit a nemrég elhunyt kiváló lengyel közgazdász, Jan Winiecki/2016/ utolsó monográfiájában kifejt: történelmi léptékben igazolódott, hogy a világfejlődés fő iránya az a piacgazdaság, ami – különösen a szolgáltató ipar és a világháló révén működő megújulások természete okán – *kifejezetten igényli a polgári szabadságjogok meglétét is*, és korántsem csak a nemzetközi szervezetek és a Freedom House által mért gazdasági szabadság tényezőit. Ugyanakkor az említett példák, de a tekintélyelvű megoldások tartósnak tetsző jelenléte egy sor olyan országban, ahol ennek korábban nem volt tere, újragondolásra késztet. Nem atekintetben, ami a tények és az elméletek alapján kézenfekvő, vagyis hogy a jól működő világnak milyennek *kellene* lennie, hogy a nagy többség érdeke szerint milyen megoldásokat *lenne célszerű* alkalmazni. Hanem atekintetben, hogy az ellentétes megoldások mikor és meddig tarthatók fenn.

Kiindulópontunk az elmélet szintjén nem lehet más, mint az a megfigyelés, hogy *a világgazdaság meghatározó részében* – mind a pénzügyi, mind a kereskedelmi, mind a technológiai gócpontokban- vagyis az Egyesült Államokban, nagy-Britanniában, az EU-ban és Japánban *kivétel nélkül a piacgazdaság és a parlamentáris/képviselői demokrácia kettőse érvényesül*. A legerőteljesebb kivételnek számító Kína egy főre jutó jövedelme harmada Hong-Kongénak, ahol csak a kommunista államhoz történt 1999.évi visszacsatolás okán nem működhet/a tüntető diákok által évről-évre követelt/ demokrácia.

A közép-európai országokban az államelvű fordulat viszonylag új jelenség, és nem ismeretesek azok – az önértékelésen túlmutató – bizonyítékok, amelyek szerint ezek az államok meggyőző, jó példái lennének a világgazdaság élvonalának a 2010 utáni időszak egészét tekintve. Arra még kevesebb alapunk van, hogy a 2015-17 közti időszak – végleges számokban még nem ismert – eredményeit 2040-2050-ig előre vetítsük.

Mitől működik tehát e modell? A korábban idézett források Kína esetében kiemelik a hagyományosan erős kereskedelmi szellemet, a különlegese gazdasági övezeteket/ahonnan a kínai össztermék 70-75%a származik/, a nemzetközileg is kiemelkedő működő tőke befektetéseket és a határokon átívelő kínai kultúrközösség szerepét. Ehhez társul a kommunista hatalom rendkívüli elnyomó volta, ami a világháló cenzúrázásától az ellenzékiek zaklatásán át a tiltakozások erőszakos elnyomásáig/Tibet, Ujguria, környezetvédelmi tüntetések/ terjed.

Európai szemmel egyszerűen elképzelhetetlen, milyen messzire megy ez el, aminek középtávon bizonyára van rendszer-stabilizáló szerepe/mint ahogy a Tienanmen-téri tüntetések 1989 júniusi vérbe fojtásának is volt/. Egészében véve ez bizony nagyon sajátos elrendezés, ami még Kelet-Ázsia többi államába is nehezen tűnik átültethetőnek. *Modell, de nem olyan értelmében, ahogy ezt a szót a kísérleti tudományokban alkalmazzuk, vagyis hogy bárki által bárhol és bármikor megismételhető lenne.*⁴

Ami a közép-európai modelleket illeti, itt sokkal bizonytalanabbak vagyunk. Egyrészt lezáratlan folyamatról van szó, és nem tudjuk még, hol a határ. Ugyanebből adódóan nincs kellő rálátásunk még ahhoz, hogy tudományos igényű következtetéseket vonjunk le.

Amit jól lehet látni az az, hogy e két ország vezetése tudatos döntéssel marad ki a 2012 júniusa óta fokozatosan költségvetési- és bankunióvá szélesedett szorosabb európai integrációból, és ennek alapjául szolgáló közös valuta övezetéből/Lengyelországra ld Kolodko,2017/. Ebben a döntésben mai ismereteink szerint nem a közgazdasági elemzésekben bevett költség-haszon szembeállítás a meghatározó. Sokkal inkább arról van szó, hogy az általános, nagypolitikai-stratégiai szinten az identitásképzés eszközevé vált évtizedünkben az EU szorosabbra fűzését célzó tervekkel sé intézkedésekkel szemben egyfajta szuverenista megközelítés.

Mint a kötelező kvóták körüli vita 2015-18 közt szemléltethette, a valódi izgalmat nem az jelentette, hogy egy tíz/negyven milliós ország elbír-e néhány száz vagy néhány ezer menekültet helyezni. Sokkal inkább szólt ez a vita a nemzetek fölötti hatáskörök és a kormányköziség közti, már de Gaulle óta kialakult vitáról. E hosszú országút legújabb kilométerkövének, iránymutatójának számító összecsapásnak lehattünk szemtanúi egyfelől Varsó és Budapest, másfelől Brüsszel között. Ez a vita a 2020-28 közötti többéves pénzügyi keret kapcsán is fölmerült, de az EU vezetőinek ehhez kötődő újabb, stratégiai kezdeményezéséig terjed. Ez máris elvezetett az uniós kiadási súlypontok és az uniós működési mód megváltoztatását szorgalmazó, hivatalos szinten mérlegelt kezdeményezésekhez.

⁴ Tanulságos újdonság az, hogy számos közgazdasági folyóiratnál – legalább internetes mellékletként – bekérik az adatbázist, aminek alapján a számítási eredményeket kihozták. Ez korábban csak a kémia, fizika, biológia terén volt szokásos., Annál is inkább, mert sok esetben a tudományos érték voltaképp maga az adatbázis, amit jelentős költség- és időráfordítással, projektfinanszírozás révén hoztak létre, vagyis nem kimondottan közhasznú jószág.

Részvevő megfigyelőként számunkra nem kérdéses, hogy a lengyel és a magyar kormány egyáltalán nem gondolkodik az unió elhagyásán, vagyis euro-szkeptikus de nem Európa-ellenes politikai stratégiát folytat⁵. Miközben a mezőgazdasági és a strukturális alapok leolvadása kellemetlen, az nem kérdéses, hogy a két ország e közvetlen, szűk értelmében is, és tágabb értelmében is – például beruházási célpontként, például a határvédelem és a környezeti kérdések kapcsán – ezer szállal kötődik az unióhoz.

Ha ez az értékelésünk legalább részben helytálló, akkor a közép-európai modellben az állam vezérelte irányba *inkább hangsúly-eltolódás figyelhető meg, semmint egy új, hibrid modellre történő átállás*. Utóbbi működését megnehezíti, hogy a munkavállalók 15 százaléka külföldön talált munkát, a világháló mellett széles körűek a személyes és üzleti kapcsolatok, sok tekintetben az országon belül is mérceként működik az euro/például az ingatlanpiacon/.

Mindkét gazdaságban jelentős a külföldi tulajdon aránya a termelésben és a szolgáltatásokban is. A kormányzati politikának nem nagyon van más választása, hogy az angolul *shadowing* szóval jelzett módon, így vagy úgy kövesse az Európai Központi Bank illetve a nagy tagállamok és az EU által keretbe foglalt gazdaság- és külpolitikát. Nem lehet például egyoldalúan megszüntetni az orosz szankciókat, vagy egyoldalúan liberalizálni a török vízumrendszert.

Ez a mérsékelt átrendeződés értelemszerűen nem igényel olyan léptékű átrendeződést, mint ha a hibrid modell tartósulása adottságnak vagy célnak lenne tekinthető. Az sem kétséges, hogy ez a megoldás nem vezet el a mindkét kormány által sürgetett, gyorsított reálkonvergenciához, mert az ehhez szükséges hatékonysági tartalék hiányzik.

Zárszó helyett: az illiberális kapitalizmus – kitérő

A jelen keret értelemstzerűen inkább a kérdések, semmint a válaszok megfogalmazását tette lehetővé. Tézisszerű kifejtésünkben amellet érveltünk, hogy az illiberális kapitalizmus elméletileg nem új, történelmileg pedig nem fenntartható rendszer. A liberális és szociális értékek beépültek a ma társadalmilag

⁵ E stratégia dokumentálását megnehezíti a magyar esetben az, hogy a külügyi tárcához kötődő *Külügyi Szemle*, illetve a jegybank tudományos folyóirata, a *Hitelintézeti Szemle* évek óta nem közöl irányadó elemzéseket az EU kérdésében döntéshozók tollából, például az euró vagy a kormányköziség ügyében. E témáról újságcikkek, interjúk és ad-hoc kormányzati megnyilvánulások adják a „forrásanyagot”.

fenntartható piacgazdaság rendszerébe, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt/Palánkai, 2017,41-42.old/. Az ezt mellőző, kínai ihletésű modellek fenntarthatósága tehát gazdasági és politikai okokból is kétséges hosszabb távon. Igaz, élettartama láthatólag sokkal hosszabb, mint gondoltuk, akár egy szovjet hűtőgépe.

H I V A T K O Z Á S O K

- 1/BALÁZS Péter/2017/: *AZ Európai Unió külpolitikája*. Budapest: Wolters Kluwer.
- 2/ BEREND T. Iván/2008/: *Európa gazdasága a 20.században*. Budapest: a História és az MTA Történettudományi Intézet közös kiadása.
- 3/BICKERTON, Ch.H. – HODSON,D. – PUETTER,U., szerk./2015/: *The New Intergovernmentalism: States and Supranational Actors in the Post-Maastricht Era*. Oxford-New York: Oxford University Press.
- 4/CSABA László/2018/: *Válság, gazdaság, világ. Adalék Közép-Európa három évtizedes gazdaságtörténetéhez*. Budapest: Éghajlat Kiadó.
- 5/ DRAZEN, A. – GRILLI,V./1993/: The benefit of crises for economic reform. *American Economic Review*, 83.évf.3.szám, 598-607.old.
- 6/ HALMAI Péter/2018/: Az európai növekedési modell kifulladására. *Közgazdasági Szemle*, 65.évf.2.szám, 122-160.oldal.
- 7/KOLODKO, G.W./2017/: Economics and politics of currency convergence: the case of Poland. *Communist and Post-Communist Studies*, 50.évf.3.szám, 183-194.o.
- 8/KORNAI János/2017/: *Láttelelet.Tanulmányok a magyar állapotokról*. Budapest: HVG Könyvek.
- 9/ LIN, Y.-M./2017/: *Dancing with the Devil: the Political Economy of Privatization in China*. Oxford-New York: Oxford University Press.
- 10/PALÁNKAI Tibor/2017/: Gondolatok a 21.századi kapitalizmusról és a "szociális államról" Th.Piketty: *A tőke a 21.században* c. könyvének inspirációja alapján. *Magyar Tudomány*, 177.évf.1.szám, 34-44.old.
- 11/XU, G.-D./2015/: The institutional foundations of China's unbalanced economy. *Europe-Asia Studies*, 67.évf.9.szám, 1351-1370.old.

12/WINIECKI, J./2016/: *Shortcut or Piecemeal? Economic Development Strategies and Structural Change*. Budapest-New York: CEU Press.

13/ZAKHARIA, F./1997/: Az antiliberális demokrácia kibontakozása. *Európai Szemle*, 9.évf.3.szám, 3-21.old.